

VĚNČESLAVA B E C H Y Ň O V Á

BULHAŘI Z BRAILLY A ČECHY V 60. LETECH 19. STOLETÍ.

Význam Brailly v 60. letech minulého stol. jako kulturního střediska bulharských emigrantů do Valašska a Moldavska byl důkladněji objasněn teprve po druhé světové válce ve studiích bulharských a rumunských badatelů. Nejnověji věnoval H. Žečev Braille jakožto kulturnímu centru bulharské emigrace monografickou práci "Braila i bǎlgarskote kulturno-nacionalno vǎzraždane", která výsledky dřívějších studií shrnula, doplnila a soustředila kolem nejzákladnějších otázek kulturní činnosti Bulharů v Braille.

Bulharská emigrace měla, jak známo, velké obtíže s vydržováním bulharské školy, otevřené roku 1861 /po dvou pokusech o soukromou školu ve 40. letech/, to jí však neubíralo síl k jiné osvětové a kulturní činnosti, naopak např. z prostředků získaných pořádáním divadelních představení přispívala na školu. Bulharská škola v Braille i kulturní činnost a mecenášství braillovských Bulharů se brzy staly známými i v slovanckém světě. Organizovanost a spolkový život učinily pak z braillovských Bulharů žádoucí hosty pro různé slovancké akce 60. let.

Jestliže se např. dosud mluvilo o tom, jak byly v 60. letech navazovány a rozvíjeny osobní a společenské přátelské styky Bulharů s Čechy, konstatovala se zpravidla jen jména těch Bulharů, kteří v Čechách studovali nebo kteří přijížděli do Čech na různé národní slavnosti, nebyla však odhalována vůdčí úloha Brailly při těchto příležitostech. Někdy byla tato úloha podporována náhodami, ale obecně byla důsledkem daleko snadnějšího styku Čechů s bulharskou

emigrací v podunajských knížectvích než s Bulhary z turecké říše.

Už na počátku 60. let studoval v Praze Petko STEFANOV, vydržovaný na studiích brailskými Bulhary.^{1/} Pocházel ze Slivenu, a protože většina bulharských emigrantů v Braille pocházela z tohoto města a podporovala pak vždy přednostně slivenskou školu, získal právě tento slivenský rodák podporu na studia do Čech. Byl to též Petko Stefanov, kterého uvádí pozdější český filolog Jan GEBAUER jako jednoho svého pomocníka na překladu z písní bratří Miladinových do češtiny. Vedle dalšího Bulhara, daleko známějšího pražského studenta Vasila D.Stojanova jmenuje totiž i "Petka", což byl Petko Stefanov. Roku 1863 v stručném úvodu k českému překladu písní Gebauer píše: "Že pak dosud žádného slovníku novobulharského nestává, byla mi pomoc pp. Vasila Stojanova a Petka i vítána i potřebna."^{2/}

V části Stojanovy pozůstalosti v Náprstkově muzeu v Praze je v "původním dopise z Bukurešti z 20.X.1864" pod názvem "Malák istoričeski pregled vǎrchu čechite", určeném zřejmě pro tisk, zásluha Stojanovova i Stefanovova na Gebauerově překladu zveličena, neboť v tomto rukopisném článku se uvádí, že Stojanov přeložil spolu s českým literátem jménem Gebauerem a se svým pobratimem Petkem Stefanovem, rodákem ze Slivenu, kterého podporují brailští Bulhaři, asi 160 bulharských lidových písní.^{3/} Jako autor článku je označen "Georgi Zamfirov, ale článk byl zřejmě psán buď na popud Stojanovův, nebo jej psal Stojanov sám.

Neobjasněno ovšem zůstává, proč byl vyslán Stefanov na studia právě do Prahy, ačkoli určité obecné důvody pro navázání styků s Čechy měli jistě na počátku 60. let už i Bulhaři z Brailly.

Především byla Praha Bulharům známa jako město slovanaké a zvláště česká slavistika se stala už v 50. letech populární v bulharském tisku.^{4/} Vedle toho patrně daleko bezprostřednější působily osobní styky Bulharů v Braille s Čechy přicházejícími na Balkán, jež reprezentovali především toulaví čeští muzikanti.

V knížce Žečevové máme svědectví o tom, že např. na slavnostním představení VOJNIKOVY brailské divadelní skupiny, nejznámější předosvobozencké ochotnické společnosti, která hrála 12.V.1869 Vojnikovovu historickou hru "Pokřestění Preslavského dvora", hrál o přestávkách orchestr, dirigovaný českými dirigenti KLIMENÍKEM a PETRÁKEM. Čech Petrák působil kromě toho koncem 60. let i ve filharmonické společnosti Múza, sdružující hudebníky různých národností,^{5/} takže už podle Žečevových informací je jasné, že zvláště činnost Petrákova v Braille byla velmi živá a že byly patrně bohaté i jeho styky s Bulhary.

O Petrákově činnosti v Múze psaly i brailské noviny Dunavska zora. Přinesly článek o koncertě této společnosti pořádaný ve prospěch stavby bulharského chrámu v Braille a pochválily zejména houslisty - Bulhara M.V.Michailidiho a Čecha J.PETRÁKA. O Petrákově pak přinesly ještě zprávu, že se na koncertě objevily i motivy bulharských písní ve skladbách J.Petráka.^{6/}

Petrák tedy nedirigoval jen orchestr o přestávkách bulharského představení, ale zřejmě působil v bulharském prostředí Brailly i jako skladatel. Už když se roku 1866 hrála v Bukurešti v městském divadle Vojnikovova dramatisace Veltmanova román "Rajna, kněžna bulharská" /Rajna knjaginja bolgarskaja/ na slavnostním představení, na němž byl přítomen sám kníže Karol I., hrál orchestr v mezikaktí hudbu, kterou pro tuto příležitost složil na bulharské motivy

Čech Petrák. Kromě Petráka pak komponoval později /r.1870/ k Vojnikovovým dramátům doprovod jiný Čech, Václav HOREJŠÍK.^{7/}

Ostatně přímo v textu jednoho z dramát vedoucího dramatické skupiny v Braille Dobřího VOJNIKOVA najdeme stopu spojení i s českou písní. V jeho dramatu "Nastoupení na trůn Kruma Strašného"/Vázarjavaneto na Krum Strašnij, 1871/ zpívá Krum, sjednotitel velkého Bulharska, jako vítěz nad nepřáteli bulharskou parafrází písně Kde domov můj?, kterou bulharsky složil patrně jiný pražský student T.Ikonovov spolu s V.D.Stojanovem a jež se samozřejmě zpívala na melodii písně české. Parafraze byla uveřejněna až roku 1872 T.Ikonovovem, nalezneme ji však už také v rukopisných materiálech V.D.Stojanova z roku 1864.^{8/}

Všechny tyto hudební styky jsou předehrou k oficiálním osobním stykům Bulharů z Brailly s Čechy na celonárodních slavnostech na Moravě a v Čechách, na něž byli zváni i zástupci Slovanů. První českou slavností, která měla význam pro celé Slovanstvo a jež byla provázena obdobnými slavnostmi jižních Slovanů, zvláště Charvatů, byly oslavy tisíciletého jubilea moravské mise Cyrila a Metoděje roku 1863. Měly se odbyvat na Moravě na Velehradě 5.července, ale datum bylo pro slovanský charakter oslav po - licí odkládáno.

České noviny otiskly pozvání ještě s neurčitým datem oslav už na počátku května^{9/} a kromě toho byly různé slovanské spolky a organizace posvány ještě zvlášť. Mezi pozvanými byla i bulharská obec v Braille, která pozvání přijala. Národní listy věnovaly slovanským hostům milénia zvláštní pozornost, a protože delegáti z Brailly přijeli dříve než ostatní zahraniční hosté, zabýval se jejich návštěvou jeden z prvních samostatných článků o slovanských

návštěvnících na Velehradě. Článek měl název "Osvědčení Bulharů".

Konstatuje se v něm, že Slované ze všech krajů se chystají k pouti na Velehrad a že v těchto dnech se ubírala Prahou deputace Bulharů, která přinesla bratrský pozdrav a připsal Čechům a Moravanům. Připsal prý podalí Dr.Riegrovi a byl tohoto znění:

"Jelikož roku Páně 1863, měsíce května, dovršena právě tisíciletá doba od přijetí křesťanství všemi vůbec slovanskými praotci našimi a jelikož z toho vzešlo všem nám jich potomkům veliké dobro a blaho, ukazuje se býti bohulibé, aby se učinila modlitba slavnostním způsobem k nebeskému Otci v městě Velehradě na Moravě, kamž se zvou zástupcové všech slovanských národův, již v Kristu jsouce pokřestěni oblekli se dobrodiním evangelia Ježíše Krista.

Tak i my, občané podunajských knížectví, křesťané slovanského plemene, chtějící se zúčastniti přítomností svou té náboženské slavnosti, posíláme ve jmenu bulharského národa pp.Dobrovecského archimandrita Natanaila a p.doktora Ivana Seliminského, aby společně s ostatními našimi slovanskými bratry křesťany k nebeskému Otci, našemu dobrodinci, nejhlubší vděčnost poukázali a pomodlili se

Následuje 13 podpisův předních národovců bulharských."^{10/}

Podle vzpomínek Stojanovova syna přeložil bulharský připsal v Praze hned do češtiny V.D.Stojanov a právě tento překlad zřejmě otiakly Národní listy. Z dopisu I.Seliminského z Paříže brailské bulharské obci ze dne 26.V.1863 vyplývá, že bulharská delegace dorazila do Prahy 30.IV. a I.V. předala připsal předsedovi slavnostního výboru Dr.Riegrovi.^{11/}

Bulhaři jistě viděli ve velehradských oslavách jejich církev-

ní význam, a proto poslali jako prvního delegáta archimandritu NATANAILA Dobroveckého, známého spíše jako Natanaila Stojanova /nebo Stojanoviče/ Zografského, který se už roku 1852 na své vědecké cestě po slovanských zemích zastavil v Praze u P.J.Šafaříka a vydal tohoto roku v Praze pět brožur. Ale jistě si uvědomovali i národní a slovanský význam této slavnosti. V Bulharsku vrcholil v 60. letech boj za nezávislost bulharské církve a propagace tohoto boje v cizině a získávání sympatií pro něj měly nepochybně stále větší význam. Otec Natanail se projevil jako odpůrce řecké církevní hierarchie už v jedné ze svých pražských brožur /Prijatelsko pismo ot blăgarina k grăku/ a v 60. letech, kdy působil v Dobroveckém klášteře v Moldavsku, mohl své úsilí spojit se snahami významných představitelů bulharské emigrace. Velmi angažovaný v boji za církevní nezávislost byl i doktor lékařství Ivan SELIMINSKI, vystudovaný v Řecku, v Itálii a ve Francii a na počátku 60. let reprezentující v církevním boji celou bulharskou obec v Braile. Natanail se s ním již dříve seznámil a oba měli při návštěvě Prahy a Velehradu shodné cíle.

Čechům šlo naopak jen o to ukázat zájem všech Slovanů o slavnosti, a proto v hojných článcích o pouti na Velehrad i o slavnostech v Husinci i v Praze pouze připomínali účast všech Slovanů, mj. též Bulharů, většinou bez uvedení jmen delegátů.

Přece však pouť na Velehrad a účast bulharských hostů na oslavách měly vliv také na český tisk, který začal zasvěceněji informovat o otázkách bulharské církve, sledovaných v Čechách do této doby s určitou tendencí. Aspoň mladočeské Národní listy, které nejhorlivěji informovaly o bulharských záležitostech,

změnily v této době politický kurs svých zpráv. Zatímco např. fejeton "Bulhaři a hierarchie řecká"^{12/} informoval sice Čechy už r. 1861 o potlačovatelské úloze řeckého vyššího duchovenstva vůči Bulharům, zároveň však obviňoval Rusy z neznalosti Bulharů a z nezájmu o ně a závěrem uvedl prosbu obyvatel z makedonské Kukuše k papeži s návrhem, za jakých podmínek by bylo možno provést v Bulharsku unii, r.1863 začaly posuzovat Národní listy otázku unie i eventuální ruské pomoci bulharskému národnímu osvobození zcela jinak.

Už v dubnu 1863 vyšel v Hlase úvodník na pokračování s šifrou B.G., vykládající význam pravoslaví v Bulharsku a kritizující jak snahy západní diplomacie raději Bulharsko pokatolizovat než dovolit národní církvi pod vlivem ruským, tak ruskou vládu, která odnárodňuje a je prý Bulhary nenáviděna stejně jako Poláky.^{13/} V době poutí na Velehrad začaly pak Národní listy otiskovat delší zamýšlený materiál "Obrazy z Bulhar" /jediný článek uveřejněný pod tímto názvem je totiž označen jako I./.^{14/} Podává přehled církevních poměrů a odhaluje úlohu řeckých fanariotů, ale není v něm opět ani stopy po naději na Rusko, ani po souhlasu se snahami uniatskými, jediným programem Bulharů je podle článku vyhnání řecké hierarchie z Bulharska. Ovšem Češi byli už v této době informováni o neúspěchu uniatských snah v Bulharsku i o Rakovského nescouhlasu se stěhováním Bulharů na Rus,^{15/} takže změnu orientace přinesla také lepší informovanost.

Roku 1864 už viděly Národní listy v tom, že turecká vláda podporovala katolictví, úsilí rozdějit bulharský národ náboženským sporem.^{16/} Lze předpokládat, že k této změně nazírání přispěly nejen zprávy přicházející z Turecka, ale zejména návště-

va dvou známých bojovníků za nezávislost bulharské církve a jejich informace o jejím národním významu při osobní návštěvě bulharských delegátů cyrilo-metodějských oslav u L.RIEGRÁ.

Na další významné oslavě, pětistém výročí narození Mistra Jana Husa, slaveném začátkem září r.1869, měli Bulhaři z Brailly opět spoluúčast, ale tentokrát už ne sami, nýbrž vedle jiných Bulharů. Mladý Josef Konstantin JIREČEK, později historik jižních Slovanů, zapsal si ve svém rukopisném Deníku k datu 4. září, že 4. září byla "husovaká" slavnost v Praze, a mezi cizími hosty jmenoval Bulhara Drinova z Filippopole. Ke dni 7.září pak uvádí:

"V "Pokroku" čtu dnes; mezi nově k husovské slavnosti přibylými hosty: St.Kovačević, Bulhar z Vídně, G.Kalina, Bulhar ze Svištova, D.Stojanov, Bulhar z Bukurešti, Vasil Vojnikov, Bulhar z Brajllova, Vasil Hadži Zachari, Bulhar ze Zdobnice v Bulharsku; k tomu Drinov z Filippopole . Tedy Vasil Dimitrijevič Stojanov říje: Z Bukurešti, vždyť on sám píše, že tam ve prázdninách pobýval ... - Že Stojanov je na živě, těší mě velice. Viz deník můj ke dni 12.března 1869 /fol.67 a/, kde zaznamenáno, že se roztrousila zpráva o smrti jeho v jakémsi boji na Balkáně /dle časopisu chrudimského "Koruna"./ Tehdáž jsem napsal: "Terra sit ei levis", teď ale volám: Vivas!"^{17/}

Nejvíce se tedy mladičkový Jireček radoval ze Stojanova, který byl delegátem Brailské a Galacké bulharské obce a Oděského bulharského výboru, zatímco Dobří Vojnikov byl pouze delegátem Brailské bulharské obce.^{18/} Naprostá převaha hostů z emigrace byla zcela pochopitelná, protože stejně tak jako přípravy revolučních vystoupení také slovanské kulturní styky se mohly rozvíjet zejména mimo hranice turecké říše.

I na telegramech, přípisech a pozdravných adresách, poslaných slavnostním výboru, můžeme sledovat ohlas probuzené aktivity bulharské emigrace. Ozvali se totiž bukrešští Bulhaři, členové divadelního kroužku v Braile, bulharská mládež z Vídně, bulharský čtenářský spolek z Gjurğjeva, oděšští Bulhaři, moskevští Bulhaři, jejichž jménem telegrafoval R.Žinsifov a které Jireček zřejmě považoval za Rusy, tedy emigrace rumunská, ruská a vídeňská. Mezi prvními uveřejněnými telegramy /15.VIII./ a jako první telegram bulharský byl v Národních listech v českém překladu otištěn z Brailly pozdrav "brailovské bulharské mládeže".

Členové školního výboru a členové divadelního kroužku z Brailly poslali pozdravnou adresu, jejíž bulharské znění přinesla brailská Dunavská zora. Je v ní vyjádřen dík za pozvání k slavnosti a uspokojení nad tím, že členové školního výboru mohou vyslat učitele v Braile Vojnikova, jehož prostřednictvím posílají výboru pro Husovu slavnost i všem jejím účastníkům bratrské pozdravy. Dále obsahuje adresa i několik slov o Husovi, který po apoštolech Cyrilovi a Metodějovi na věky proslavil Slovanstvo. Podepsáni jsou členové školního výboru St.Beron, M.Stančević, I.Balkanaki, V.Jordanović a dále členové divadelního kroužku v Braile, mezi nimiž je i D.Vojnikov.^{19/}

Pozoruhodné je, že i bulharský tisk věnoval Husovým slavnostem velkou pozornost, takže už z toho lze soudit, že jak významné je Bulhaři pokládali. Kromě brailských novin Dunavská zora informovala o slavnostech i Slavejkovova Makedonija, která přejala informace z novin řeckých, a dále noviny Pravo.^{20/}

K slavnostem se bulharský tisk i později ještě vracel, byly jim věnovány vzpomínky a ze srovnání vyvošovány paralely mezi dávnými

poměry v církvi pravoslavné a římskokatolické.

Z bulharských delegátů jen delegáti z Braily měli na oslavách projevy. V Husinci promluvil bývalý pražský student Vasil D.Stojanov ,jehož výběr za delegáta byl velmi šťastný. Roku 1868 sledoval Stojanov ještě před svým odchodem z Prahy přípravy Čechů k oslavě Husově v Kostnici a informoval o ní podrobně v bulharském tisku, znal vůbec dobře české poměry a znal i český jazyk, takže mohl v závěru svého projevu oslovit shromáždění česky. V patetickém projevu bulharském prohlásil Husa za nej - světějšího světce a vedle Cyrila a Metoděje za sloup Slovanstva a v závěru pozdravil shromáždění jménem Bulharů a jménem mnohých bulharských obcí a provolal slávu českému národu, který umí ctít Husovu památku.^{21/}

Druhý delegát z Braily, Dobri Vojnikov, byl v tisku představen české veřejnosti jako redaktor časopisu Dunavska zora. Prošel projev druhého dne oslav při slavnostním obědě pro zahraniční hosty v Praze na Žofíně. Byl to projev velmi stručný, ale svědčil o Vojnikovově informovanosti o nejvýznamnějších českých kulturních událostech posledních let a dobyt si "bouřlivé pochvaly". Vojnikov v něm podle zkráceného znění projevu otisktného v Národních listech řekl:

"Mezi slovanskými národy jest svazek, který je spojuje mezi sebou duchovně. Důkazem toho jsou mezi jiným slavnost cyrilometodějská na Moravě, moskevský ajezd /míněna pouť do Moskvy r.1867/, slavnost zakládání českého divadla a slavnost Husova. Hus utvrdil svobodu svědomí, která je zdroj svobody všeobecné a národní a rukojmím budoucnosti a blaha národů. Věčná paměť a sláva tomuto největšímu symu Čechie. Sláva Čechům, sláva celému Slovanstvu a sláva

všem ctitelům Husovým." ^{22/}

Jan Hus se dostal právě až koncem 60. let do povědomí bulharského čtenářstva a stal se vzorem bojovníka za pravdu a osobně statečného muže. Všechny krátce poté následující připomínky Husa v bulharském tisku se inspirovaly osobní účastí Bulharů na oslavách v Čechách, na nichž projevili prvořadý zájem Bulhaři z Brailly svou osobní přítomností, projevy i účastnými telegramy a přípisy.

Zcela logickým důsledkem bylo, že Hus se stal symbolem boje za pravdu v tisku vycházejícím v turecké říši i v tisku emigračním. Připomeňme si aspoň článek spisovatele Najdena GEROVA "Pop Bogumil p̄r̄v̄yj podv̄ižnik meždu b̄algarite /živějij v IX. vek/", datovaný 17. října 1869 v Cařihradě a vydaný pod pseudonymem Ml̄áčjan. Článek v úvodu připomíná Husovy oslavy v Praze a v Husinci a autor přiznává, že popis českých slavností přivedl mu na mysl bulharského kacíře popa Bogomila, takže jeho paralela byla přímo českými oslavami vsugerována. ^{23/} Tři roky po oslavách byla napsána práce bývalého pražského studenta T. IKONOMOVA "Gus i Luter", v níž pisatel podává obšírný životopis Husův, aby Husa představil jako velkého reformátora katolické církve. ^{24/}

Z literatury bulharské emigrace zasluží pak především zmínku článek revolučního demokrata L. KARAVELOVA "Jan Hus a Jeroným Pražský" a Karavelovův překlad z Ševčenkovy poémy Kacíř, vydaný pod názvem Jan Hus neboli Kacíř. ^{25/} Díky této literatuře i jiným článkům stal se Jan Hus tak známou osobností v povědomí bulharského čtenářstva, že mohl být uváděn bulharským básníkem I. VAZOVEM jako nejprůkaznější příklad bojovníka za pravdu a vlastně jako předchůdce bulharských buditelů ve sbírce Epopej zapomenutých. Vazovova přirovnání bulharských buditelů k Husovi

měla tedy své nedávné historické kořeny, jméno Husa se v básních nemohle vyskytnout dříve, než o Husovi bulharský čtenář něco věděl.

- 1/ Viz N.ŽEČEV, Braila i bǎlgarakoto kulturno-nacionalno vǎzraždane. Sofija 19 , str. 156. Žečev uvádí, že brailští Bulhaři podporovali v Praze N.Stefanova, ale jde zřejmě buď o chybné čtení iniciály jména v dokumentu nebo o chybu tisku, protože podporován byl Petko Stefanov.
- 2/ J.GEBAUER, Ukázky z národního básnictví bulharského. Lumír 13 /1863/, str.86.
- 3/ Nápretkovo muzeum, část pozůstalosti V.D.Stojanova, sing. XCIX a.
- 4/ Srov. V.BECHYŇOVÁ, Česká slavistika v Bulharaku v době bulharského národního obrození. Československo-bulharské vztahy v zrcadle staletí. Praha, nakl. ČSAV 1963, str.265-281.
- 5/ N.ŽEČEV, c.d.,str.166.
- 6/ Dunavska zora 2 /1869/, č.23.
- 7/ Zprávu o tom přináší A.ANDREEV, Dvořák a Bulharako. Bulharako ve výstavbě 3 /1954/ č.6, str. 12. V informaci o hostování souboru D.Vojnikova v Bukurešti se dovolává novin Vremja, nepřináší však přesný bibliografický údaj. Viz též N.ŽEČEV, c.d., str. 109.
- 8/ Parafraze byla uveřejněna pod názvem Gde e rodat mi? v časopise Letostruj 4 /1872/, str. 228. Vyskytuje se však i v pražské části pozůstalosti V.D.Stojanova v materiálu následujícím po citovaném už článku G.Zanfirova. Nápretkovo muzeum, sign. XCIX a.
- 9/ Národní listy 3 /1863/, č. 102, 2.V.

- 9/ Národní listy 3 /1863/, č. 102, 2.V.
- 10/ Osvědčení Bulharů. Národní listy 3 /1863/, č.155, 5.VII., str. 1.
- 11/ Viz D.VASILEV, Našite p̄rvi kulturní vr̄zki s čechite. Jubilejna kniha na Žeravnenskoto čitaliště "Edinstvo" po slučaj petdesetgodišninata mu, 1870-1920. Žeravna 1921, str. 80; též Biblioteka na Dr.I.Seliminski, kn.V, 1905, str. 94-96. Z údajů Seliminského vyplývá, že delegace dorazila do Prahy už 30.IV. a že se Seliminski hlásil z Paříže už 26.V.1863. Článek v Národních listech toto rané datum bulharské návštěvy zamlčuje, naopak píše, že se bulharská deputace ubírala Prahou "v těchto dnech", tj. začátkem srpna. Podle textu přípisu, dopisu I.Seliminského i toho, že svátek Cyrila a Metoděje je v Bulharsku slaven v květnu, je téměř jisté, že deputace přijela už před oslavami koncem dubna.
- 12/ Národní listy 1 /1861/, č.93, 5.IV.
- 13/ Hlas 2 /1863/, č. 93-97, 3.-8.IV. Iniciály B.G. patrně šifrou Bogdana Goranova, který stejně jako Vasil D.Stojanov studoval v těchto letech v Praze na Akademickém gymnasiu. O změně hodnocení bulharské otázky v Čechách viz podrobněji V.ŽÁČEK, Vasil D.Stojanov v Čechách /1858-1868/. Československo-bulharské vztahy v zrcadle staletí. Praha 1963, str. 60-1.
- 14/ Národní listy 3 /1863/, č.190, 15.VIII.
- 15/ Viz Turecko. Z Cařihradu. Bulharské záležitosti. Národní listy 3 /1863/ příl. 173, 27.VII.
- 16/ Srov. Turecko. Z Bulharska /Časopisectvo národní. - Rakovskí/. Národní listy 4 /1864/ č.190, 15.VII.
- 17/ Deník je uložen v pozůstalosti K.Jirečka v Sofii, v Archívu

- BAV, sign. I 97, seš. 3.
- 18/ O bulharských delegátech psaly noviny Pravo 4 /1869/,
č. 28, 6.IX., str. 111-112.
- 19/ Viz Dunavska zora 2 /1869/ č.42, 25.IX.; č.44, 15.IX.,
kde uveřejněny přípisy školního výboru a divadelního kroužku
v Braille. Jiné bulharské telegramy a přípisy v překladu uve-
řejnily Národní listy 9 /1869/ č. 245, 250, 252.
- 20/ Makedonija 3 /1869/ č. 41, 30.IX.; č. 43, 6.X.; Pravo 4 /1869/
č. 28, 6.IX., str. 111-112. O informacích v novinách Pravo se
zmiňovaly i Národní listy č.276, které ocitovaly závěr tohoto
článku s oceněním Husovy slavnosti z hlediska boje za českou
národnost a se srovnáním tohoto boje s poměry bulharskými.
- 21/ Zkrácený text projevu V.D.Stojanova otiskly Národní listy 9
/1869/ č. 248, 8.IX., str.2.
- 22/ Viz Národní listy 9 /1869/ č.249, 9.IX., str. 1. Projev
D.P.Vojnikova vyšel spolu s popisem slavností a s textem pro-
jevů V.D.Stojanova rovněž v bulharském referátu Prazníka na
Joana Chusa v Praga, otištěném v brailských novinách Dunavska
zora 2 /1869/ č.40, 7.IX. a č.42, 25.IX.
- 23/ Pop Bogumil p̄rvyj podv̄lžnik meždu b̄lgarite živšij v IX-to
stoletie. Caragrad 1869. 19.okt. 1869. Makedonija 3 /1869/
č. 48, 25.X.1869.
- 24/ T.Ikonomov, Gva i Luter. Čitališt̄a 2 /1872/ kn. 8, str. 342-
354; kn. 9, 374-397.
- 25/ Svoboda 3 /1872/ č. 22, 25.XI., str.172.

Болгарская колония в румынской Браиле имела большое значение в деле установления культурных связей с Чехией в 60 годах прошлого столетия. В начале 60 лет браилэские болгары поддерживали материально, учившегося в Праге Петка Стефанова из Сливена, который вместе с Василием Стояновым был сотрудником Яна Гебауера в его работе по переводу народных песен из сборника братьев Миладиновых.

В 60 годах были известны в Браиле чешские музыканты Петрак, Клименик и Герейшик, из которых главным образом Петрак дирижировал оркестром, игравшим в антрактах во время нервых представлений драм Д. Войникова, которые ставила его театральная группа. Рядом с чешскими славистами, о которых много писалось в болгарской печати, чешские музыканты были, повидимому, первыми, пробудившими интерес к Чехии. Характерно, что и герой Войникова - Крум из драмы "Восшествие на трон Крума Страшного" (1871), в роли победителя врагов, поет парафразировку песни "Kde domov můj", которая в ту эпоху была очень популярна в Болгарии.

Браила предоставила болгарам возможность существования разных обществ, и поэтому делегация из Браилы посетила в 1863 году, во время празднования Кирилло-Мефодиевского тысячелетнего юбилея - Велеград в Моравии, но перед этим остановилась в Праге, чтобы навестить А. Ригера. Членами делегации были Натанаил Стоянов и д-р Иван Селимински, оба известные борцы за самостоятельность болгарской церкви. Это уже определяло цель болгарского посещения Праги и Велеграда. С этого времени в чешской печати начали появляться более компетентные информации по болгарскому церковному вопросу.

Другим важным юбилеем явилось празднование пятисотлетия со дня рождения Яна Гуса, имевшее место в первых числах сентября 1869 года. На это празднование съехалось уже больше делегатов болгар, и между ними вновь оказались и Д. Войников и Брайлы и В. Д. Стоянов как делегат брайльской и галацкой болгарской колонии. Чешская газета "Národní listy" последовательно помещала сообщения с текстом выступлений Стоянова и Войникова, содержание телеграмм и обращений. Живой отклик вызвал юбилей и в болгарской печати (Дунавска зора, Македония, Право). С этого времени Гус стал символом борьбы за правду и после освобождения Болгарии мог быть приводим, в стихотворениях И. Вазова как пример борца, так как он стал живой личностью в подсознании болгарских читателей.

Частичную материальную помощь получили от болгарской колонки в Брайле и болгарские студенты, учившиеся в Праге - В. Д. Стоянов и Т. Икономов. В. Д. Стоянов после десятилетнего учения в Праге завязал сношение с Брайлой как один из основателей Литературного общества (Книжно дружество), основанного в 1869 г.; и одновременно как секретарь его журнала "Периодическо списание".